

ŁUKASZ KRAUZE OMI

ZNAMIONA FORMALNE KAZNODZIEJSTWA BILLEGO GRAHAMA

FORMAL ELEMENTS OF BILLY GRAHAM'S PREACHING

Abstract. The Billy Graham's preaching theologically and methodologically was stable from the first to the last crusade. He formed the model of a preacher who know how to use a modern technique of proclaiming God's word, at the same time not giving up the old ones, evangelical heritage. He taught the attitude of a preacher toward the sinner characterised a compassion rooted in God's love. He showed how to communicate a message of the Gospel in the modern world. This paper unveil how Graham prepared his sermons. It takes into account the sources of his inspiration and the way in which he had verbalised them. It resolves authority and simplicity characterised Graham's preaching and a spiritual background of the crusades organised by him.

Key words: Billy Graham; evangelicalism; preacher; protestant preaching; revival.

Przez niemal sześć dekad posługi Billego Grahama amerykańskie kaznodziejstwo ulegało różnym tendencjom rozwojowym. Od neoortodoksji, teologii narratywnej przez kulturę terapii, liberalnej i feministycznej myśli, aż po rewolucję elektronicznej komunikacji. Jednak przepowiadanie Billego zdawało się być obojętne na wszystkie przemiany. Teologicznie i metodologicznie było stałe od krucjaty w Grand Rapids (1947 r.) do ostatniej w Nowym Jorku (2005 r.)¹. W stylu przekazu przypominało rzeczywistość dziewiętnastego wieku. Graham naśladował bowiem wielkich poprzedników, takich jak Jonathan Edwards, George Whitefield, Charles Finney, Dwight Moody, Billy Sunday, Mordecai Ham oraz innych im

DR ŁUKASZ KRAUZE OMI – wykładowca homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej w Obrze; adres do korespondencji: ul. Szkolna 12, 64-211 Obrza; e-mail: lukaszkrauze@hotmail.com

¹ Por. T.G. LONG, *Preaching the Good News, w: The Legacy of Billy Graham. Critical Reflections on America's Greatest Evangelist*, red. M.G. Long, Westminster John Knox Press, Louisville 2008, s. 3-5.

podobnych². By ukazać światu moc słowa Bożego, uciekał się do różnych form głoszenia. W konsekwencji stworzył obraz kaznodziei, który stosuje nowe rozwiązania, ale nie rezygnuje ze starych, stanowiących ewangelikalne dziedzictwo.

W artykule tym zostaną poddane analizie poszczególne etapy pracy nad przygotowaniem głoszonych przez niego tekstów z uwzględnieniem źródeł inspiracji oraz sposobu ich werbalizacji. Rozpatrzone zostaną następujące elementy: autorytet i prostota obecne w przepowiadaniu Grahama; warsztat kaznodziejski, którym dysponował; a także duchowe tło krucjat ewangelizacyjnych, w ramach których głosił słowo Boże.

1. AUTORYTET I PROSTOTA

Billy Graham utożsamiał się z emocjonalnym i personalistycznym przebudzeniowym przepowiadaniem amerykańskim³. Był płomiennym i dramatycznym mówcą, ale jednocześnie zdawał sobie sprawę z tego, że nie jest wyrafinowanym retorem. Mówił z karolińskim akcentem⁴. Przy tym komunikował szybko, ale wyraźnie. Używał potocznych terminów, krótkich zdań oraz zwięzłych sformułowań. Korzystał z trafnych metafor. Posiadał dar modulacji głosu, stosowania gestów, rytmu, słownictwa oraz organizacji tekstu. Miał prosty, jasny i czytelny styl wypowiedzi z umiłowaniem do żartów i opowieści. Dobrze realizował temat, zachowując jedność konstrukcji. Często przygotowywał długą listę statystyk, które odsłaniały okropny stan świata. Cytując Pismo Święte, powoływał się na Biblię Króla Jakuba. Czynił to celowo, ponieważ w jego mniemaniu nosiła w sobie moc odwiecznej tradycji. W ten sposób dawał słuchaczom pewność, że uczestniczą w wydarzeniu, które jest niezmiennie od pokoleń.

Omawiamy kaznodzieja wierzył w źródło swojego przekazu, czyli Biblię⁵. Dzięki temu był od niego autorytet, który przyciągał uwagę słuchaczy tak, że nawet sceptycy często ulegali jego wpływowi⁶. Na nowo odkrywali obecność

² Zob. K.A. EDWARDS, *An Actor/Preacher Prepares. Billy Graham Performs the New Revivalism*, Common Ground, Illinois 2011, s. 74, 76. Inspirował się również przepowiadaniem katolickiego biskupa Fultona J. Sheena, znanego amerykańskiego kaznodziei lat pięćdziesiątych dwudziestego wieku. Zob. D. AIKMAN, *Billy Graham. His Life and Influence*, Thomas Nelson, Nashville 2007, s. 121.

³ Por. T. LONG, *Preaching the Good News*, s. 5.

⁴ Por. P.J. BOYER, *The Big Tent*, „The New Yorker”, 22 August 2005, w: <http://www.newyorker.com/magazine/2005/08/22/the-big-tent> (dostęp: 11.10.2014).

⁵ Zob. J. POLLOCK, *Billy Graham: The Authorized Biography*, McGraw-Hill Book Company, New York–Toronto–London–Sydney 1966, s. 124.

⁶ Por. T. H. SHERWOOD, *Rhetorical Leadership of Fulton J. Sheen, Norman Vincent Peale, and Billy Graham in the Age of Extremes*, Lexington Books, Lanham 2013, s. 96.

Boga, chcieli Go poznawać⁷. Rodziło się w nich pragnienie, aby zainicjować chrześcijański styl życia⁸. Z jednej strony głosił z autorytetem, z drugiej z pokorą przypominał, że jest zaledwie wykonawcą dzieła Bożego oraz jego szczęśliwym uczestnikiem⁹. W ten sposób utożsamiał się ze swoim audytorium. Znał je, wiedział jak do niego przemawiać¹⁰. Wielokrotnie dzielił się z nim własnym doświadczeniem wiary. Dzięki temu słuchacze mieli dostęp do jego życia, nosili poczucie pełnej jedności z Grahamem oraz integrowali się z treścią jego przesłania¹¹. Wszystko to sprawiało, że oferowane przez niego wystąpienie miało charakter performatywny, które jednak nie było postrzegane przez odbiorców jako „gra”. Przypomina to sytuację, w której widz jest świadomy, że aktor odgrywa swoją rolę, jednak zapomina o tym, by przenieść się do innej rzeczywistości. Wówczas grana postać staje się autentyczna. Na tym polegał sukces Grahama – jako osoba publiczna, celebryta, roztałcał aurę „wiarygodności”¹². Podkreśla to Heather M. Elkins, twierdząc, że wiele osób uczestniczyło w spotkaniach ewangelizacyjnych Billego, ponieważ był dobrym człowiekiem, który uczy dobra¹³. W jego kaznodziejstwie doświadczano braterskiej atmosfery.

Obecna tu kompilacja autorytetu oraz prostoty oddaje myśl Johna Broadusa (1827-1895), profesora homiletyki¹⁴. Być może Graham zapoznał się z nim i celowo stosował, by wzmocnić skuteczność przepowiadania¹⁵. Z kolei indywidualne podejście do słuchacza oraz wartość kaznodziei w treści przepowiadanego słowa to metoda Finney’a. Finney bowiem uczył, że głosiciel jest czymś więcej niż tylko instrumentem, ale pełnomocnikiem, który dzięki szczególnym cechom może wpływać na słuchaczy słowa Bożego¹⁶.

⁷ Por. T. LONG, *Preaching the Good News*, s. 10.

⁸ Por. tamże, s. 13.

⁹ Por. D. AIKMAN, *Billy Graham*, s. 69.

¹⁰ Por. G. WACKER, *Billy Graham's America*, „Church History” 78(2009), nr 3, s. 502-503.

¹¹ Por. T. LONG, *Preaching the Good News*, s. 13.

¹² Por. K.A. EDWARDS, *An Actor/Preacher Prepares*, s. 19.

¹³ Por. H.M. ELKINS, *The Tangible Evangelism of Billy Graham*, w: *The Legacy of Billy Graham*, red. M. Long, Westminster John Knox Press, Louisville 2008, s. 20.

¹⁴ Broadus podaje, że kaznodzieja powinien zwracać uwagę na pobożność, wiedzę i Boże błogosławieństwo. Powinien być naturalny i autentyczny. Przede wszystkim zaś unikać nawet najbardziej eleganckiej sztuczności. Zob. J. BROADUS, *A Treatise on the Preparation and Delivery of Sermons*, Hamilton, Adams and Co., Paternoster, London 1874, s. 8-11.

¹⁵ Por. H.M. ELKINS, *The Tangible Evangelism of Billy Graham*, s. 21.

¹⁶ Zob. C.G. FINNEY, *Lectures on Revivals of Religion*, F.H. Revel, New York 1868, s. 186.

2. WARSZTAT KAZANODZIEJSKI

Billy Graham wypracował autorski sposób przygotowania kazań¹⁷. Zanim wyruszył na krucjatę ewangelizacyjną¹⁸, zwykle izolował się na cztery tygodnie. W tym czasie przeżywał rekolekcje, toczył duchową walkę. Na kolanach zmagał się z własnym życiem. Prosił Boga o wiarę w autorytet Słowa¹⁹, o dar współczucia wobec każdego człowieka oraz o świeżą pasję w przepowiadaniu, aby mógł głosić tak, jakby to był ostatni raz²⁰. Dużo czytał, odpoczywał, ale dbał też o zdrowie, by nie poddać się zmęczeniu. Zanim przybył do miasta, w którym miała odbyć się krucjata, przez kilka tygodni czytał lokalną prasę. Poznawał jego środowisko, otoczenie i przestrzeń, które są istotnymi czynnikami na drodze przygotowania tekstów kaznodziejskich. Przy okazji oceniał, jaka treść przesłania jest potrzebna w danym miejscu oraz do jakich znaków społeczno-kulturowych powinien się odwołać, aby słowo Boże trafiło na podatny grunt²¹.

Według Marka Greena warsztat kaznodziejski Grahama opierał się na czterech zasadach: „zachowaj prostotę”, „uznaj, że masz przed sobą biblijnych analfabetów”, „pamiętaj o powtórzeniach”, „opowiadaj historie”²². Z kolei Judith Smart²³ wyróżnia trzy stałe poziomy w oparciu o które budował teksty: symptomy (nawiązywał do pustki, samotności, alienacji; tworzył napięcie w oparciu o lęk słuchacza); diagnoza (poszukiwał źródła lęku; najczęściej wskazywał na grzech); kuracja (lekarstwem, które podawał, była wiara w Chrystusa). W serii swoich wystąpień korzystał z następujących bloków tematycznych: poważny kryzys naszych czasów; niespokojna i zniewolona dusza; odpowiedź i zaproszenie Boga;

¹⁷ Prawdopodobnie nie napisał wszystkich kazań. Twierdzenie, że korzystał z tzw. ghostwriterów, którzy tworzyli dla niego teksty, starannie naśladowując jego styl i słownictwo, jest kontrowersyjne, ale dobrze udokumentowane. Por. M.G. LONG, *Billy Graham and the Beloved Community: America's Evangelist and the Dream of Martin Luther King, Jr.*, Palgrave Macmillan, New York 2006, s. 227-232.

¹⁸ Krucjata to zorganizowane wydarzenie ewangelizacyjne. Można określić ją mianem przestrzeni głoszenia słowa Bożego. Synonimem jest słowo „kampania”.

¹⁹ Każdego dnia czytał pięć Psalmów oraz jeden rozdział Księgi Przysłów. Co tydzień studiował jedną z Ewangelii, przy okazji korzystał z komentarzy biblijnych. Nieustannie wracał do Dziejów Apostolskich. Robił notatki oraz zakreślał swoją Biblię. Uczył się rozległych passusów na pamięć. Por. J. POLLOCK, *Billy Graham*, s. 248.

²⁰ Por. M. GREEN, *The Billy Graham Global Mission Sermons: The Power of Belief*, „Vox Evangelica” 26(1996), s. 53.

²¹ Por. H.M. ELKINS, *The Tangible Evangelism of Billy Graham*, s. 25.

²² Por. M. GREEN, *The Billy Graham Global Mission Sermons: The Power of Belief*, s. 52.

²³ Por. J. SMART, *The Evangelist as Star: The Billy Graham Crusade in Australia, 1959*, „Journal of Popular Culture” 33(1999), nr 1, s. 172.

wstań i przyjdź do Chrystusa²⁴. W końcu, aby treść kazań była czytelna oraz prowadziła do nawrócenia, Graham ściśle powiązał je ze studium czterech kroków wiodących do „pokoju z Bogiem”. Można je zamknąć w prostych zdaniach: celem Boga jest pokój i życie; naszym problemem jest oddzielenie od Boga (separacja); Bożym remedium jest krzyż; naszą odpowiedzią jest przyjęcie Chrystusa²⁵.

Billy Graham odnajdywał inspirację w działalności proroków. Podziwiał ich determinację w głoszeniu słowa Bożego, konsekwencję w podstawowych zagadnieniach sprawiedliwości, skruchy, miłości Boga oraz gotowość do przebaczenia²⁶. Jako kaznodzieja-prorok, Graham mierzył się z trudnymi i kontrowersyjnymi społeczno-politycznymi zagadnieniami, takimi jak: rasizm, komunizm, Boże wybraństwo Stanów Zjednoczonych²⁷, oraz obyczajowymi: zaabsorbowanie seksualizmem, rozwody, materializm. W ostatnich zaś latach swojej posługi szczególnie zabiegał o globalną sprawiedliwość, jakość pomocy zdrowotnej, środowisko naturalne, walkę z głodem i ubóstwem oraz wyścigiem zbrojeń. Nie był mu również obojętny rozwój duchowy chrześcijan. Łączył amerykański patriotyzm z duchowością ewangelikalną. W ten sposób formował wspólnotę religijną oraz narodową²⁸.

3. DUCHOWE TŁO KRUCJATY EWANGELIZACYJNEJ

Każda krucjata ewangelizacyjna była dla Grahama znakiem Bożego błogosławieństwa. Nabierał pewności, że nie realizuje swoich pragnień i oczekiwań, ale plan Stwórcy. Na tej podstawie twierdził, że jest częścią szczególnego działania Ducha Bożego w Ameryce²⁹. Potwierdza to Paul Rees, który w odniesieniu do londyńskiej krucjaty z 1954 r. wymienia sześć elementów, które wpłynęły na jej

²⁴ Zob. T. LONG, *Preaching the Good News*, s. 6-9. Warto zwrócić uwagę na główne elementy kazania według Jamesa E. Kilgore'a. Jego zdaniem typowe kazanie Grahama składało się z czterech podstawowych części. Zob. J.E. KILGORE, *Billy Graham the Preacher*, Exposition, New York 1968, s. 37. Mary Bishop, z kolei, podaje siedem kontekstów przepowiadania składających się na fabułę krucjaty Grahama. Zob. M. BISHOP, *Billy Graham*, Grosser and Dunlap, New York 1978, s. 39-40.

²⁵ Zob. T.P. JOHNSTON, *Examining Billy Graham's Theology of Evangelism*, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2003, s. 185.

²⁶ Por. R.V. PIERARD, *From Evangelical Exclusivism to Ecumenical Openness: Billy Graham and Sociopolitical Issues*, „Journal of Ecumenical Studies” 20(1983), nr 3, s. 428.

²⁷ Zob. tamże, s. 438-442.

²⁸ Por. U.A. BALBIER, *Billy Graham's Crusades in the 1950s: Neo-evangelicalism Between Civil Religion, Media, and Consumerism*, „Bulletin of the GHI” 44(2009), s. 76-77.

²⁹ Por. B. GRAHAM, *Taki, jaki jestem. Autobiografia*, Theologos, [b.m.w.] 2010, s. 212.

sukces. Były to: moc modlitwy³⁰, autorytet słowa Bożego, skuteczna organizacja i promocja³¹, korzystny skutek pracy zespołowej, zaangażowanie lokalnych Kościołów oraz duchowa próżnia³² czekająca na wypełnienie³³. Do części, wymienionych przez Reesa, koniecznie należy dodać przejrzystość finansową i moralną.

W opinii Grahama głoszenie Ewangelii prowadzi słuchacza do natychmiastowego nawrócenia. Jest to możliwe przez działanie Ducha Świętego, dlatego w kampaniach ewangelizacyjnych oraz przepowiadaniu radiowym korzystał z systemu zaproszeń³⁴. Każde przesłanie kończył wezwaniem do podjęcia decyzji o przyjęciu Chrystusa za Pana swojego życia. Bardziej niż inni kaznodzieje zachęcał słuchaczy, aby wstali i wyszli na środek. W ten sposób podkreślał ważność publicznej decyzji o nawróceniu. Należy jednak zauważyć, że nie wywoływał presji na swoim audytorium, zawsze pozostawiał mu wolny wybór.

Warto prześledzić przebieg wieczornego spotkania kampanii ewangelizacyjnej. Rozpoczynało się półgodziną modlitwą i śpiewem hymnów na chwałę Boga. W tym czasie Graham siedział w pobliżu ambony z głową pochyloną nad Biblią. Gdy tekst ostatniej pieśni dobiegał końca, niezapowiedziany stawał za pulpitem. Przez dłuższy czas w milczeniu spoglądał na tłum. W zgromadzeniu trudno było odnotować jakikolwiek ruch czy dźwięk. Rozpoczął spokojnie, w tonie rozmowy: „Jesteśmy tutaj z boskiego powołania. Jesteśmy tutaj, aby spotkać Boga i Jego Syna, Jezusa Chrystusa. Otwórzmy nasze serca, aby Go przyjąć”³⁵. Po tym lub innym wstępie czytał mocno, ale bez zbędnego krasomównstwa, biblijny fragment, z którego miał wyprowadzić kazanie. Na koniec zwiastowania zapowiadał „święty moment posługi”, czyli uruchamiał system zaproszeń.

³⁰ Zapleczem modlitewnym dla krucjat byli m.in. słuchacze audycji „The Hour of Decision”. Por. J. POLLOCK, *Billy Graham*, s. 114. W czasie ich trwania organizowano całonocne spotkania modlitewne. Por. B. GRAHAM, *Taki, jaki jestem*, s. 265. Dla przykładu, na rozpoczęcie krucjaty w Los Angeles w 1963 r. 80 tys. mieszkank miasta modliło się o jej dobre owoce. Por. J. POLLOCK, *Billy Graham*, s. 252.

³¹ Przygotowanie kampanii ewangelizacyjnej wymagało dużych nakładów finansowych, reklamy oraz wielu innych inicjatyw. Za wszystko odpowiadało „Billy Graham Evangelistic Association”.

³² Interesująca była inicjatywa „Operacja Andrzej”. Program zachęcał wierzących do modlitwy za osoby, które odrzuciły wiarę w Chrystusa, albo nie przyjęły go za Pana swego życia. Zob. J. POLLOCK, *Billy Graham*, s. 143-144. Powstawały specjalne komitety, których zadaniem było dotarcie do trudnych środowisk. Zob. B. GRAHAM, *Taki, jaki jestem*, s. 371.

³³ Zob. tamże, s. 277.

³⁴ Por. tamże, s. 216. System zaproszeń rozwinął Finney w XIX w. Graham inspirował się jego metodą. Zob. W.G. MCLOUGHLIN, *Modern Revivalism: Charles Grandison to Billy Graham*, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2005.

³⁵ Cyt. za: H.H. MARTIN, *A Vivid Portrait of the Famous Revivalist Billy Graham*, „Saturday Evening Post” 236(1963), nr 14, s. 17.

Spokojnym głosem wypowiadał słowa, które powtarzał setki, może tysiące razy: „Za chwilę zaproszę was do wyjścia naprzód. To długa droga, ale Jezus przeszedł długą drogę dla ciebie. Nie wiem kim jesteś, ale możesz wyjść naprzód. Twoi przyjaciele i krewni czekają na ciebie. Nie zwracaj. Przyjdź. Przyjdź, wstań ze swojego miejsca, po prostu taki, jaki jesteś, nie musisz wszystkiego rozumieć, nigdy wszystkiego nie zrozumiesz. To jest doskonały czas. Przyjdź”³⁶. Graham milknął. Pochylał głowę, by ukryć ją w dłoniach. Rozmyślał i modlił się. Zapadała głęboka cisza. Po krótkiej chwili chór zaczynał śpiewać pieśń: „Taki, jaki jestem”³⁷. Billy w tym czasie spokojnie patrzył, jak uczestnicy, którzy podjęli decyzję, wychodzą na środek, aby zawierzyć swoje życie Jezusowi³⁸. Spotkanie kończyło się modlitwą grzesznika³⁹.

Osoby, które wyszły na środek, otrzymywały pomoc oraz zaplecze potrzebne dla rozwoju wiary. Specjalnie dla kampanii ewangelizacyjnych Grahama został opracowany system wsparcia dla nawróconych⁴⁰. Jego autorem był Dawson Trotman. Opierał się na doradcach i konsultorach. Proces dobierania w pary konsultorów z uczestnikami rozpoczynał się w momencie, gdy Graham zapraszał słuchaczy do wyjścia na środek. Doradcy stali naprzeciw sektorów i obserwowali bieg wydarzeń. Podczas gdy uczestnik opuszczał swój sektor, doradca przypisywał mu jednego z wielu konsultorów. W wyborze kierował się płcią oraz wiekiem. Konsultor podążał za uczestnikiem i pozostawał przy nim aż do momentu, kiedy Graham zezwalał na konsultację. Do tej chwili większość uczestników była nieświadoma, że konsultor jest obok nich. Rozmawiali o decyzji uczestnika. Poruszali ważne kwestie duchowe, tj. zbawienie czy przebaczenie grzechów. Na koniec przychodził doradca. Zapraszał uczestnika do dalszej rozmowy z pastorem i ewentualnego członkostwa w kościele.

³⁶ Cyt. za: H.M. ELKINS, *The Tangible Evangelism of Billy Graham*, s. 27.

³⁷ Por. J. SMART, *The Evangelist as Star: The Billy Graham Crusade in Australia, 1959*, s. 172.

³⁸ Liczba odpowiedzi nie była wysoka. Około 3 procent uczestników wypełniło zobowiązanie. W największej Południowo-Zachodniej Krucjacie, na 456 tys. uczestników, zaledwie 13 tys. zarejestrowało decyzje, czyli ok. 2,9 procent. Por. L. DICKINSON, *A Look at the Billy Graham Crusades*, w: <https://www.ministrymagazine.org/archive/1972/06/a-look-at-the-billy-graham-crusades> (dostęp: 13.10.2014).

³⁹ Modlitwa grzesznika brzmiała następująco: „Drogi Panie Jezu, wiem, że jestem grzesznikiem, proszę Cię o przebaczenie. Wierzę, że umarłeś za moje grzechy i powstałeś z martwych. Odwracam się od moich grzechów oraz zapraszam Cię do mojego serca i życia. Chcę Ci ufać i podążać za Tobą, jako moim Panem i Zbawicielem”. Cyt. za: [brak autora], *How to Know Jesus*, w: <http://www.billygrahamlibrary.org/PGView.aspx?pid=13> (dostęp: 17.05.2014).

⁴⁰ Zob. M. J. TERRY, *Billy Graham's Contributions to World Evangelism*, „Baptist History and Heritage” 30(1995), nr 1, s. 8.

*

W miarę upływu lat Graham stał się spokojnym i łagodnym mówcą. Zrozumiał, że prawidłową postawą kaznodziei wobec grzesznika jest współczucie zakorzenione w miłości Boga, który stał się człowiekiem dla zbawienia rodzaju ludzkiego⁴¹. Pokazywał, jak przekazać przesłanie Ewangelii we współczesnym świecie: przede wszystkim przez głoszenie z autorytetem, czyli świadomością działania Ducha Świętego. Dalej, przez prostotę wypowiedzi z bogactwem wzruszających historii oraz prostym językiem. Następnie w formie przepowiadania głosił z przynagleniem, by w finale wezwać słuchaczy do podjęcia decyzji. Przy tym pamiętał, jak istotny jest przykład świętego życia, miłość bliźniego, współczucie wobec problemów społecznych, jedność w Duchu Świętym oraz „zaraźliwa pasja” pod adresem Jezusa Chrystusa⁴².

BIBLIOGRAFIA

- AIKMAN D., *Billy Graham. His Life and Influence*, Thomas Nelson, Nashville 2007.
- BALBIER U.A., *Billy Graham's Crusades in the 1950s: Neo-evangelicalism Between Civil Religion, Media, and Consumerism*, „Bulletin of the GHI” 44(2009), s. 71-80.
- BISHOP M., *Billy Graham*, Grosser and Dunlap, New York 1978.
- BOYER P.J., *The Big Tent*, „The New Yorker”, 22 August 2005, w: <http://www.newyorker.com/magazine/2005/08/22/the-big-tent> (dostęp: 11.10.2014).
- BROADUS J., *A Treatise on the Preparation and Delivery of Sermons*, Hamilton, Adams and Co., Paternoster, London 1874.
- DICKINSON L., *A Look at the Billy Graham Crusades*, w: <https://www.ministrymagazine.org/archive/1972/06/a-look-at-the-billy-graham-crusades> (dostęp: 13.10.2014).
- EDWARDS K.A., *An Actor/Preacher Prepares. Billy Graham Performs the New Revivalism*, Common Ground, Illinois 2011.
- EDWARDS O.C., *A History of Preaching*, Abingdon, Nashville 2004.
- ELKINS H.M., *The Tangible Evangelism of Billy Graham*, w: *The Legacy of Billy Graham. Critical Reflections on America's Greatest Evangelist*, red. M. Long, Westminster John Knox Press, Louisville 2008, s. 17-32.
- FINNEY C.G., *Lectures on Revivals of Religion*, F.H. Revel, New York 1868.
- GRAHAM B., *By the Foolishness of Preaching*, „Preaching” 4(1989), w: <http://www.preaching.com/sermons/11567078/> (dostęp: 31.10.2014).
- GRAHAM B., *Taki, jaki jestem. Autobiografia*, Theologos, [b.m.w.] 2010.
- GREEN M., *The Billy Graham Global Mission Sermons: The Power of Belief*, „Vox Evangelica” 26(1996), s. 43-68.

⁴¹ Por. O. C. EDWARDS, *A History of Preaching*, Abingdon, Nashville 2004, s. 778.

⁴² Por. B. GRAHAM, *By the Foolishness of Preaching*, „Preaching” 4(1989), w: <http://www.preaching.com/sermons/11567078/> (dostęp: 31.10.2014).

- How to Know Jesus, w: <http://www.billygrahamlibrary.org/PGView.aspx?pid=13> (dostęp: 17.05.2014).
- JOHNSTON T.P., *Examining Billy Graham's Theology of Evangelism*, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2003.
- KILGORE J.E., *Billy Graham the Preacher*, Exposition, New York 1968.
- LONG M.G., *Billy Graham and the Beloved Community: America's Evangelist and the Dream of Martin Luther King, Jr.*, Palgrave Macmillan, New York 2006.
- LONG T.G., *Preaching the Good News*, w: *The Legacy of Billy Graham. Critical Reflections on America's Greatest Evangelist*, red. M. Long, Westminster John Knox Press, Louisville 2008, s. 3-16.
- MARTIN H. H., *A Vivid Portrait of the Famous Revivalist Billy Graham*, „Saturday Evening Post” 236(1963), s. 17-22.
- MCLOUGHLIN W.G., *Modern Revivalism: Charles Grandison to Billy Graham*, Wipf and Stock Publishers, Eugene 2005.
- PIERARD R.V., *From Evangelical Exclusivism to Ecumenical Openness: Billy Graham and Sociopolitical Issues*, „Journal of Ecumenical Studies” 20(1983), nr 3, s. 425-446.
- POLLOCK J., *Billy Graham: The Authorized Biography*, McGraw-Hill Book Company, New York–Toronto–London–Sydney 1966.
- SHERWOOD T.H., *Rhetorical Leadership of Fulton J. Sheen, Norman Vincent Peale, and Billy Graham in the Age of Extremes*, Lexington Books, Lanham 2013.
- SMART J., *The Evangelist as Star: The Billy Graham Crusade in Australia, 1959*, „Journal of Popular Culture” 33(1999), nr 1, s. 65-175.
- TERRY M.J., *Billy Graham's Contributions to World Evangelism*, „Baptist History and Heritage” 30(1995), nr 1, s. 5-13.
- WACKER G., *Billy Graham's America*, „Church History” 78(2009), nr 3, s. 489-511.

ZNAMIONA FORMALNE KAZNODZIEJSTWA BILLEGO GRAHAMA

Streszczenie

Przepowiadanie Billego Grahama teologicznie i metodologicznie było stałe od pierwszej do ostatniej krucjaty. Stworzył on model kaznodziei, który stosuje nowe techniki głoszenia słowa Boga, ale nie rezygnuje ze starych, stanowiących ewangelikalne dziedzictwo. Uczył wypracowanej przez siebie postawy kaznodziei wobec grzesznika charakteryzującej się współczuciem zakorzenionym w miłości Boga. Pokazywał, jak przekazać przesłanie Ewangelii we współczesnym świecie. Niniejszy artykuł ukazuje w jaki sposób Graham przygotowywał się do głoszonych przez siebie tekstów. Przy tym uwzględnił źródła jego inspiracji oraz sposób w jaki je werbalizował. Rozpatruje także autorytet i prostotę cechujące kaznodziejstwo Grahama; a także duchowe tło organizowanych przez niego krucjat ewangelizacyjnych.

Słowa kluczowe: Billy Graham; ewangelikalizm; kaznodzieja; kaznodziejstwo protestanckie; przebudzenie.